О.В. ГАЛЬЦОВА

*Олена Володимирівна Гальцова, кандидат юридичних наук, асистент Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, науковий співробітник Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса**

ORCID: 0000-0001-6018-0486

БЕЗПЕКА ЗАСУДЖЕНИХ ТА ПЕРСОНАЛУ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ**

Постановка проблеми. Забезпечення безпеки засуджених та працівників установ виконання покарань є однією із основних складових національної безпеки. Проте поняття безпека не обмежується лише захистом від злочинних посягань, а й містить основоположний принцип, що життя і здоров'я людини є найвищою цінністю будь-якої демократичної та правової держави і суспільства. Тому особливого значення безпека засуджених та працівників установ виконання покарань набуває під час пандемії COVID-19, зокрема, захист життя та здоров'я. До того ж безпека засуджених та збереження їх здоров'я й життя є обов'язком держави під час виконання-відбування покарань, а безпека персоналу установ виконання покарань (далі – УВП) виступає гарантією їх нормальної роботи під час виконанням ним службових обов'язків. Але останні події в Україні показали, що існує проблема забезпечення безпеки засуджених та персоналу установ виконання покарань, яка потребує детального вивчення для розробки дієвих шляхів подолання наявних проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі питання досліджуваної проблеми розглядалися в багатьох працях вітчизняних учених, зокрема, І.Г. Богатирьова, О.М. Джузи, О.Г. Колба, О.І. Осауленка, Р.М. Підвисоцького, А.Х. Степанюка та ін. Водночас, не применшуючи значення цих та багатьох інших досліджень, зазначимо, що дискусійним у науці кримінально-виконавчого права є безпека в УВП під час виконання-відбування покарань.

Формулювання мети статті. Виходячи з цих міркувань, **мета** даної статті полягає в тому, щоб запропонувати шляхи вирішення цієї важливої проблеми, яка має важливе значення не тільки для науки кримінально-виконавчого права, а й у правозастосовній діяльності під час виконання-відбування покарань.

Виклад основного матеріалу. Однією із невід'ємних складових національної безпеки України є захищеність життєво важливих інтересів людини, громадянина і держави, за якої забезпечуються сталій розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам. Тому у ст. 3 Основного Закону держави проголошено, що людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканність та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а у ст. 27 міститься важливий конституційний припис, який покладає на державу обов'язок щодо захисту життя та здоров'я людини та, яке, відповідно до ч. 2 ст. 64 Конституції України не може бути обмежене за жодних винятків та умов.

Право людини на здоров'я також отримало нормативне закріплення й у низці міжнародних актів – Статуті Всесвітньої організації охорони здоров'я, в якому надано визначення поняттю здоров'я людини (стан повного фізичного, духовного та соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороби та фізичних дефектів (ст. 1)); Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права (право кожної людини на найвищий можливий рівень фізичного і психічного здоров'я (ст. 12)) та ін.

Згідно зі ст. 63 Конституції України засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду, тому на засуджених, безумовно, поширюється більшість прав, свобод та обов'язків людини й громадянина, які передбачені розділом II Конституції України, зокрема, право на життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканність, а також на безпеку та ін.

Отже, право людини на фізичне та психічне здоров'я є первинною і визначальною передумовою її життєдіяльності, яке забезпечує її фізичне існування, тому й під час виконання та відбування кримінальних покарань здоров'я повинно бути не тільки гарантовано законодавством, а і якомога краще захищене від будь-якої можливої безпеки та загроз.

Як вбачається, у цілому положення Основного Закону держави щодо гарантування безпеки здоров'я також знайшли своє втілення не тільки у ньому, а й у нормах Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України) та кримінально-виконавчого законодавства. Зокрема, у ст. 10 КВК України, згідно з

© О.В. Гальцова, 2020

* *Olena V. Haltsova, Ph.D. in Law, Teaching Assistant of Yaroslav Mudry National University of Law, Researcher of Academician V.V. Stashis Institute of Criminal Studies*

** Стаття виконана в межах теми «Теоретичні питання удосконалення кримінально-виконавчого законодавства України та практики його застосування» НДІ ВПЗ ім. акад. В.В. Сташиса НАПрН України (№ державної реєстрації в УкрІНТЕІ: 0117U000281)

якою засуджені мають право на особисту безпеку; у ст. 102 КВК України, що режим у виправних і виховних колоніях забезпечує безпеку засуджених і персоналу. У подальшому положення ст. 10 КВК України щодо безпеки засуджених були більш змістовно регламентовані у наказі Міністерства юстиції № 1408/5 від 25 квітня 2017 р. «Про затвердження Порядку здійснення заходів щодо забезпечення безпеки осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах».

Сьогодні однією із потенційних загроз, що наражає на небезпеку здоров'я і життя засуджених осіб та персоналу установ виконання покарань, є інфекційні чи вірусні хвороби, які набувають характеру пандемії. Зокрема, це COVID-19, що поширюється не тільки територією України, а й у багатьох країнах світу і характеризується відсутністю колективного імунітету та, зазвичай, ефективних засобів профілактики (вакцини) й лікування. Тому гарантування безпеки таким особам від вказаних загроз набуває особливої актуальності, оскільки в установах виконання покарань (далі – УВП) та слідчих ізоляторах України, за даними Міністерства юстиції, утримується понад 52 000 осіб, які перебувають у 121 УВП та слідчих ізоляторах і працює близько 28 000 працівників установ¹. Тому і особи, які відбувають покарання та персонал установ виконання покарань є найбільш уразливими категоріями до зараження на інфекційні чи вірусні хвороби, що набувають характеру пандемії. Це зв'язано з тим, що УВП є місцями великої скупченості людей, серед яких, до того ж, значна кількість засуджених мають низку захворювань, зокрема, тяжкі інфекційні та невиліковні хвороби, туберкульоз, гепатит та ВІЛ-інфекція та ін.

Тому гарантування безпеки як засудженим особам, що у переважній більшості мають істотні проблеми зі здоров'ям, так і персоналу установ виконання покарань, які виконують свої службові обов'язки у таких непростих умовах, є доволі складно. У зв'язку з цим вважаємо, що одним із важливих завдань держави є не тільки гарантування, а й розроблення дієвих механізмів захисту вказаних осіб у практичній площині. Але така реалізація, безумовно, буде більш ефективною, якщо визначити складові терміна «безпека», це дасть змогу визначити комплекс заходів, які необхідно здійснити задля максимального збереження здоров'я та життя людини, що є найвищою цінністю держави та суспільства.

У юридичній енциклопедії, зазвичай, термін «безпека» визначається як «стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз»². Також під «безпекою» розуміють гарантовану конституційними, законодавчими і практичними заходами захищеність та забезпеченість життєво важливих інтересів об'єкта від зовнішніх і внутрішніх загроз. Розглядають фахівці і її базові ознаки, що включає у себе: стан об'єкта; здатність об'єкта, явища або процесу зберігати свою суть в умовах цілеспрямованого, руйнівного чи то внутрішнього, чи то зовнішнього впливу; властивість системи, побудованої на принципах структурної стійкості, самоорганізації, цілісності; необхідна умова діяльності особи, суспільства, держави, що допомагає їм зберігати та збільшувати духовні та матеріальні цінності; відсутність небезпек та загроз для об'єкта³. Отже, поняття «безпека» є складним явищем, яку справедливо фахівці визнають базовою потребою людини, тому до тих пір, доки людина не відчувається безпечно, вона не може належним чином дбати про потреби вищого порядку – соціальні та духовні. І навпаки, навіть мінімальне відчуття безпеки породжує прагнення до соціальних зв'язків. Саме тому категорію «безпека» досліджують учені багатьох галузей права та прикладних наук, не є винятком у цьому сенсі й кримінально-виконавче право.

У зв'язку з цим заслуговує на увагу твердження А.Х. Степанюка, що поняття «безпека» є фундаментальною основою функціонування кримінально-виконавчої системи. Вона є властивістю кримінально-виконавчої системи, організованої на принципах цілісності та сталих зв'язків між її структурними підрозділами. Загроза кримінально-виконавчій безпеці є відхиленням від кримінально-виконавчої діяльності, від порядку виконання та відбування покарання, посяганням на правове становище учасників кримінально-виконавчих правовідносин⁴.

Але, незважаючи на значущість даного поняття, у науці кримінально-виконавчого права поняття «безпека засуджених» та «безпека персоналу установ виконання покарань» дотепер не отримали нормативного визначення у чинному законодавстві. Тому учені цієї галузі права надали даним термінам власні визначення, зокрема, це: «гарантія, необхідна умова життєдіяльності особи, що дозволяє їй зберігати та збільшувати духовні й матеріальні цінності» та є одним із основних прав осіб, які відбувають кримінальні покарання⁵; «гарантовану міжнародним правом та українським законодавством захищеність життя, здоров'я, інших життєво важливих і соціально значимих інтересів цієї категорії громадян від завдання шкоди, а також запобігання небезпеці та загрозам, які виникають у процесі відбування (виконання) кримінальних покарань у виді арешту, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або позбавлення волі»⁶; «врегульовану чинним законодавством України діяльність органів і установ виконання покарань щодо здійснення організаційно-управлінських, матеріально-технічних, силових та інших заходів, спрямованих на захист життя, здоров'я та майна засуджених від протиправних посягань, створення належних для них умов відбування покарання і досягнення його мети»⁷ та ін.

Щодо безпеки персоналу установ виконання покарань, у ст. 21 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» законодавцем вказується лише на гарантії безпеки персоналу кримінально-виконавчої служби України, а саме: особи рядового і начальницького складу та працівники кримінально-виконавчої служби, а також члени їхніх сімей знаходяться під захистом держави, їх безпека, честь і гідність охороняються законом, не закріплюючи при цьому зміст даного поняття. Тому «безпека персоналу установ виконання покарань» визначається ученими як гарантований національним законодавством та нормами міжнародного права захист життя, здоров'я, честі та гідності особи від протиправних посягань, інших дій, що мають на меті заподіяння фізичних чи моральних страждань, а також запобігання небезпекам і загрозам, у тому числі загрози поширення епідемій, інфекційних захворювань та туберкульозу⁸ та ін. Крім того, на думку фахівців, безпека персоналу установ виконання покарань має комплексний характер, не вичерпується тільки

захистом від злочинних посягань з боку засуджених (ув'язнених), а й включає у себе захист осіб, які працюють в установах, від дії небезпечних технічних, медичних та інших несприятливих факторів, які посилюються в місцях позбавлення волі, а також і негативний вплив оточення на працівників у плані їх професійної деформації, що перебуває у прямій залежності від стажу роботи або служби в місцях позбавлення волі⁹.

Отже, «безпека засуджених та персоналу установ виконання покарань» – це насамперед гарантування та здійснення державою заходів щодо максимального збереження життя та здоров'я від будь-яких джерел небезпеки під час відбування покарань засуджених та персоналу установ виконання покарань у процесі виконання кримінальних покарань.

Важливим є наявність та закріплення у ст. 6 Основ законодавства України про охорону здоров'я чинників, які визнані необхідними для підтримання та збереження здоров'я людини. Це – харчування та його режим; житлові умови; доступ до придатної для пиття води й адекватних санітарних умов; безпечні і нешкідливі умови праці та сприятливе для здоров'я людини довкілля; своєчасна, належна й доступна медико-санітарна допомога та створення державою умов, в яких будь-яка людина намагатиметься мати значно краще здоров'я тощо. Тому ці положення законодавства обов'язково мають бути максимально враховані та гарантовані державою під час відбування кримінальних покарань, оскільки вони є мінімальними умовами, які необхідні для підтримання та збереження життя і здоров'я осіб, особливо під час пандемії.

Але, на жаль, дотепер в Україні не вирішеними є належні матеріально-побутові умови та визнані незадовільними мінімально необхідні гігієнічні умови в УВП. Так, у 2019 р. були зафіксовували непоодинокі випадки, коли в камерах УВП була відсутня вентиляція, а температура не перевищувала 10–12°C, через що засуджені весь час були у верхньому одязі; також в УВП має місце неукomплектований штат лікарів та медичного персоналу, внаслідок чого засуджені не мають можливості отримати якісну медичну допомогу¹⁰, виходячи з цього, державою не вирішені ті мінімально необхідні чинники, які б гарантували підтримання та збереження здоров'я осіб.

Після оголошення пандемії в Україні з метою запобігання поширення коронавірусу COVID-19 в УВП прийнято такі нормативні акти: наказ Міністерства юстиції «Про запобігання поширенню на території установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, закладів охорони здоров'я ДКВС України коронавірусу COVID-19»; наказ Державної установи «Центр охорони здоров'я, Департаменту з питань виконання кримінальних покарань «Про затвердження Плану протиепідемічних заходів щодо запобігання занесенню і поширенню в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах ДКВС України гострої респіраторної хвороби, спричиненої новим коронавірусом, на 2020 рік» від 12 березня 2020 р. № 57-ОД/08/ОД-20 та ін.

Проте, як указує Міністр юстиції України Д. Малюська, ситуація із безпекою у системі виконання покарань у зв'язку з епідемією коронавірусної хвороби є досить складною, оскільки кримінально-виконавча система не була розрахована на таке непросте явище. Щоб забезпечити нормальний санітарно-гігієнічний режим, потрібно приблизно 180 млн грн на місяць, а виділено лише 3,6 млн. Хоча проведено комплекс заходів із запобігання поширенню інфекції серед ув'язнених та працівників системи. Зокрема, розвантажено переповнені слідчі ізолятори, щоб можна було ізолювати хворих чи тих, у кого підозрюється хвороба; запроваджено режим обмеженого доступу до установ виконання покарань і СІЗО; режим перевірки всіх, хто прибуває до СІЗО; здійснюються температурний скринінг та дезінфекція приміщень; персонал, який приймає передачі та посилки, повинен працювати у засобах індивідуального захисту – халатах, медичних масках, рукавичках. Так само у засобах індивідуального захисту, зокрема медичних масках, повинні бути особи, які здійснюють передачу посилок. Також обмежується одночасне перебування у приміщенні значної кількості осіб. Необхідно дотримуватися нормативів – 1 особа на 6 кв. м, присутні мають зберігати між собою безпечну дистанцію. Водночас Д. Малюська визнав, що кримінально-виконавчій системі не вистачає коштів на забезпечення масками, костюмами та іншими засобами індивідуального захисту працівників СІЗО і установ виконання покарань¹¹.

Безумовно, вказаних заходів з боку держави, на яку під час відбування покарань покладається обов'язок щодо збереження життя та здоров'я і засуджених, і персоналу установ виконання покарань, є цілком недостатньо для успішної профілактики коронавірусу COVID-19. Достатньо єдиного випадку зараження, вважають фахівці, щоб заразилися майже 100 % засуджених. Цьому сприятимуть: неналежні матеріально-побутові умови в УВП; переповненість та скученість засуджених; незадовільне харчування; в цілому незадовільний їх стан здоров'я, який обумовлений наявністю у них значної кількості хронічних захворювань, у тому числі туберкульозу та ВІЛ-інфекції та ін.

Як стверджує представник Уповноваженого з прав людини з питань партнерства з інститутами громадянського суспільства, насправді точної статистики захворювання з COVID-19 в УВП не знає ніхто, адже тестування проводять вибірково, а масове тестування не відбувається. Фактично в місцях позбавлення волі хворі є, але їх обліковують як хворих на ГРВІ. Поки не буде забезпечено тестування на загальних засадах, суспільство не матиме об'єктивної картини¹².

До того ж, у багатьох випадках температурний скринінг здійснюється не електронними пристроями, як рекомендовано ВООЗ, а звичайними засобами, маски видають по одній на 24 години і лише черговим на пости. У багатьох УВП немає рентгенографа, і тому виявити запалення легень практично неможливо, а експрес-тести для виявлення COVID-19 в установи виконання покарань надаватися не будуть, усі необхідні аналізи засуджених будуть надсилатися спеціалістам Міністерства охорони здоров'я для тестування¹³.

Звичайно, що за таких умов гарантувати безпеку як засудженим, так і персоналу установ виконання покарань від зараження COVID-19 фактично неможливо. Тому Комісарка Ради Європи з прав людини Дуня Міятович закликала держави-члени Ради Європи захистити права і здоров'я всіх осіб, які перебувають в ув'язненні, під час глобальної пандемії COVID-19. Оскільки такі особи знаходяться в середовищі з підвищеним ризиком: як правило, такі установи не пристосовані до ситуацій масштабної епідемії, а основні захисні

заходи, такі як дотримання соціальної дистанції і правил гігієни, не можуть бути забезпечені на такому ж рівні, як за межами цих установ, піддаючи осіб, що там перебувають, більшому ризику для здоров'я¹⁴.

З метою збереження життя та здоров'я засуджених від пандемії COVID-19 Верховний комісар ООН з прав людини звернувся з проханням до держав звільнити такі категорії засуджених, як політв'язні або які відбувають покарання за переслідування чи за відсутності законних підстав для ув'язнення. У Великій Британії, Франції, США звільнили засуджених із низьким рівнем ризику, вагітних жінок, а також осіб, які засуджені за ненасильницькі злочини, у подальшому їх будуть відстежувати за допомогою електронних засобів контролю¹⁵.

Згідно зі стандартами прав людини, що зазначені у Зводі принципів в контексті пандемії COVID-19 Європейського Комітету з питань запобігання катуванням і нелюдському або принижуючому гідність поводженню чи покаранню (СРТ), використання альтернативних позбавленню волі заходів є першочерговим обов'язком у ситуаціях перенаселеності місць позбавлення волі і тим більше – в надзвичайних ситуаціях. Особливу увагу слід приділяти тим ув'язненим, які мають проблеми зі здоров'ям; літнім людям, які не становлять загрози для суспільства; і тим, хто обвинувачується або засуджений за незначні або ненасильницькі злочини. Отже, слід вжити всіх заходів для захисту права на життя та здоров'я ув'язнених і працівників тюрем відповідно до рекомендацій Європейського регіонального бюро ВООЗ. Урядам слід також забезпечити, щоб під час пандемії COVID-19 дотримувалися права людини всіх тих, хто залишається позбавленим волі, з урахуванням особливих потреб найбільш уразливих ув'язнених, осіб з особливими потребами, вагітних жінок і неповнолітніх ув'язнених. Будь-які обмежувальні заходи, вжиті щодо осіб, які перебувають в умовах несвободи, повинні бути необхідними, пропорційними, недискримінаційними, обмеженими за часом і підконтрольними. Наприклад, якщо обмеження на побачення з родичами та близькими людьми або інші контакти з зовнішнім світом є необхідними, вони повинні обов'язково бути замінені такими альтернативними заходами, як розширений доступ до телефонного або відеозв'язку¹⁶.

Враховуючи ситуацію, яка склалася внаслідок пандемії COVID-19, у найближчий час в Україні планується прийняття закону про амністію на 2020 р. та заплановано внесення змін до КПК і КК, щоб зменшити термін, після якого можливе умовно-дострокове звільнення, до п'яти років для виключно для певної категорії засуджених. У Верховній Раді України на розгляді знаходиться законопроект № 3181 «Про амністію в 2020 році»¹⁷.

Висновки:

1) ми підтримуємо прагнення законодавця щодо прийняття амністії та вважаємо, що насамперед під час пандемії повинні підлягати звільненню з УВП найбільш уразливі категорії засуджених, які вчинили ненасильницькі злочини, або середньої тяжкості необережні злочини, а також ті особи, які мають право на умовно-дострокове звільнення. До того ж, усім звільненим особам обов'язково повинен бути наданий доступ до невідкладної медичної допомоги і медичного обслуговування та ін.;

2) державі необхідно здійснювати належні соціально-економічні та організаційно-правові заходи та достатнє фінансування УВП, а також продовжити подальше реформування кримінально-виконавчої системи, щоб створити належні умови тримання в УВП, забезпечити висококваліфіковане медичне лікування, щоб максимально зберегти здоров'я та життя засуджених і персоналу установ виконання кримінальних покарань;

3) потребує закріплення у вітчизняному законодавстві таких понять, як «безпека засуджених» та «безпека персоналу установ виконання покарань», що допоможе чітко визначити перелік заходів, які зобов'язана вжити держава для їх гарантування;

4) необхідно привести у відповідність кримінально-виконавче законодавство України щодо поняття «карантин в УВП». Оскільки підставою для вжиття заходів щодо забезпечення безпеки осіб є дані, що свідчать про наявність реальної загрози їх життю, здоров'ю, житлу і майну.

Відомо, що відповідно до законодавства приводом для вжиття заходів щодо забезпечення безпеки осіб, взятих під варту, та засуджених, які беруть участь у кримінальному судочинстві, можуть бути: заява учасника кримінального судочинства, члена його сім'ї або близького родича; звернення керівника відповідного державного органу; отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу і майну зазначених осіб. Як вбачається, у переліку таких підстав для вжиття заходів щодо забезпечення безпеки осіб чинне законодавство не передбачає «карантинних заходів в УВП внаслідок пандемії», тому така прогалина у кримінально-виконавчому законодавстві вимагає негайного вирішення від законодавця. Це б гарантувало точне виконання заходів щодо збереження життя та здоров'я засуджених під час пандемії, не порушуючи при цьому їх основних прав та свобод;

5) не менш важливими для засуджених є побачення з родичами та близькими людьми або інші контакти з зовнішнім світом, які необхідно обов'язково гарантувати, замінивши іншими альтернативними заходами, як розширений доступ до телефонного або відео зв'язку тощо.

¹ Заступник Генерального прокурора Гюндюз Мамедов: Як зрушити з місця реформу пенітенціарної системи: план є, потрібно діяти. Прокуратура Луганської області / Офіційний веб-сайт. 2020. 17 березня. URL: http://m.dt.ua/LAW/yak-zrushiti-z-miscya-reformu-penitenciaranoi-sistemi-plan-ye-potribno-diyati-341729_.htm (дата звернення: 02.06.2020).

² Юридична енциклопедія : в 6 т. / відпов. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 1: А – Г. 672 с. С. 207.

³ Лапін В.М. Безпека життєдіяльності людини: навч. посіб. Київ : Знання, 1999. 184 с. С. 57–61.

⁴ Кримінально-виконавче право України : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. проф. А.Х. Степанюка. Харків : Право, 2005. 256 с. С. 239–241.

⁵ Там само.

- ⁶ Кримінально-виконавче право України : підручник / О.М. Джуца, І.Г. Богатирьов, О.Г. Колб, В.В. Василевич та ін. ; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О.М. Джуци. Київ : Атіка, 2010. 752 с. С. 212.
- ⁷ Там само.
- ⁸ Щербаків А.В. Теоретические и организационные аспекты безопасности уголовно-исполнительной системы. *Вестник Владимирского юридического института*. 2010. № 4. С. 50–53. С. 50.
- ⁹ Вацюк Д.С. Основні засоби забезпечення особистої безпеки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України. *Забезпечення безпеки в установах виконання покарань України: виклики сьогодення та перспективи майбутнього: матеріали круглого столу* (м. Київ, 24 листопада, 2016 р.). Київ, 2016. С. 13–16.
- ¹⁰ Проблеми українських тюрем: що викривають моніторингові візити в установи виконання покарань. *Free Zone*. 2019. 3 червня. URL: https://freezone.org.ua/problemu_ukrayinskkyh_tyurem_shho_vykryvayut_monitiringovi_vizyty_v_ustanovy_vykonannya_pokaran/ (дата звернення: 02.06.2020).
- ¹¹ Денис Малюська. Як стримати коронавірус в місцях позбавлення волі. *Голос України*. 2020. 8 травня. URL: <http://www.golos.com.ua/article/330691> (дата звернення: 02.06.2020).
- ¹² Бунти в Італії здадуться «квіточками». Як живуть ув'язнені в умовах карантину в Україні. *Lb.ua*. 2020. 29 квітня. URL: https://ukr.lb.ua/pravo/2020/04/29/456382_bunti_italii_zdadutsya.html (дата звернення: 02.06.2020).
- ¹³ Как «работает» карантин в тюрьмах Украины и что говорят заключенные. *Информатор*. 2020. 27 березня. URL: <https://dengi.informator.ua/2020/03/27/kak-rabotaet-karantin-v-tyurmah-ukrainy-i-chto-govoryat-zaklyuchennyye/> (дата звернення: 02.06.2020).
- ¹⁴ Пандемія COVID-19: необхідно вжити термінових заходів для захисту прав ув'язнених у Європі. *Офіс Ради Європи в Україні*. 2020. 6 квітня. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/covid-19-pandemic-urgent-steps-are-needed-to-protect-the-rights-of-prisoners-in-europe> (дата звернення: 02.06.2020).
- ¹⁵ Олена Висоцька : Мін'юст вживає необхідні кроки для попередження спалаху коронавірусу в місцях позбавлення волі. *Урядовий портал*. 2020. 2 квітня. URL: https://minjust.gov.ua/news/ministry/Olena_Visotska_minjust_vjivae_neobhidni_kroki_dlya_poperedjennya_koronavirusu_v_mistsyah_pozbavleniya_voli (дата звернення: 07.04.2020).
- ¹⁶ Пандемія COVID-19: необхідно вжити термінових заходів для захисту прав ув'язнених у Європі. *Офіс Ради Європи в Україні*. 2020. 6 квітня. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/covid-19-pandemic-urgent-steps-are-needed-to-protect-the-rights-of-prisoners-in-europe> (дата звернення: 02.06.2020).
- ¹⁷ Проект Закону про амністію у 2020 році. *Верховна Рада України. Офіційний портал*. 2020. 6 березня. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68322 (дата звернення: 07.04.2020).

Резюме

Гальцова О.В. Безпека засуджених та персоналу установ виконання покарань під час пандемії.

У статті досліджуються проблеми щодо дотримання безпеки засуджених та персоналу установ виконання покарань, які виникли в Україні під час пандемії. Зазначається, що під їх безпекою розуміють гарантування та здійснення державою заходів щодо максимального збереження життя та здоров'я від будь-яких джерел небезпеки під час відбування покарань засуджених та персоналу установ виконання покарань у процесі виконання кримінальних покарань, оскільки здоров'я та життя людини є найвищою цінністю держави і суспільства. Наводяться рекомендації міжнародних інституцій щодо забезпечення безпеки та захисту життя і здоров'я засуджених та персоналу установ виконання покарань. На їх підставі та аналізу чинного законодавства України сформульовані пропозиції удосконалення вітчизняного кримінально-виконавчого законодавства щодо їх безпеки.

Ключові слова: пандемія, безпека засуджених, безпека персоналу, виконання та відбування покарань.

Резюме

Гальцова О.В. Безопасность осужденных и персонала учреждений исполнения наказания во время пандемии.

В статье исследуются проблемы соблюдения безопасности осужденных и персонала учреждений исполнения наказаний в Украине, которые возникли во время пандемии. Отмечается, что под безопасностью в данном случае понимают обеспечение и осуществление государством мер, которые направлены на максимальное сохранение их жизни и здоровья от любых источников опасности во время отбывания и исполнения наказаний, поскольку жизнь и здоровье человека признается высшей ценностью государства и общества. Изучены рекомендации международных организаций по обеспечению безопасности и защиты жизни и здоровья как осужденных, так и персонала учреждений исполнения наказаний. На основании их анализа и действующего законодательства Украины автором сформулированы предложения по усовершенствованию отечественного уголовно-исполнительного законодательства по поводу их безопасности.

Ключевые слова: пандемия, безопасность осужденных, безопасность персонала, исполнение и отбывание наказаний.

Summary

Olena Haltsova. Safety of Convicts and Correctional Staff in Pandemic.

The Author studies safety of convicts and staff during conviction. It is emphasized that infectious or viral diseases of pandemic nature are among potential threats which endanger life and health of convicts and correctional staff. The article notes that convicts and correctional staff are the most vulnerable to infectious or viral diseases of pandemic nature. It is related to the fact that correctional facilities (CF) are the locations where people are most congregated while many of them have number of concomitant diseases like serious infection, incurable illness, TB, hepatitis, HIV, etc.

It is emphasised that the state's primary task is not only ensure but also develop sound measures to protect the above individuals in practice. The article notes that the implementation of these measures will be more efficient if the components of the term of "safety" are clearly defined. This will allow to define comprehensive measures required to save as many human lives as possible and ensure good health as human life and health are the highest priorities for the society and state. The article provides analysis of the definition of the term of "safety" and its components. The conclusion goes that in order to ensure safety of convicts and correctional staff the state must take all required measures to protect life and health of the above from any source of danger during conviction.

The article acknowledges that proper living conditions in Ukraine are still not ensured, the minimum essential sanitary standards in CF are inadequate, despite of a number of laws designed to improve conviction conditions have been passed. It is noted that it's the responsibility of the government to protect life and health of the convicts and correctional staff, however due to various factors not all measures are efficient enough to successfully prevent COVID-19.

Multiple convict and staff safety violations are found in CF during the pandemic in Ukraine. The article includes recommendations of international organisations including WHO, recommendations of the CE Commissioner for Human Rights, High UN Commissioner for Human Rights, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment on all required measures to ensure to life and health of convicts and correctional staff.

The Author provides the following recommendations on resolving the problem of safety of convicts and correctional staff: amnesty; adequate social, economic, organisational and legal measures; sufficient funding of CF's; amending of penal correction legislation aimed at its improvement.

Key words: pandemic, safety of convicts, safety of staff, term enforcement and serving.

DOI: 10.36695/2219-5521.2.2020.71

УДК 342.9.018:343.54

К.А. ГУСЕВА, І.А. ГОРБАЧ-КУДРЯ

*Катерина Анатоліївна Гусева, кандидат юридичних наук, доцент, майор поліції, старший науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ**

ORCID: 0000-0002-3295-930X

*Іванна Анатоліївна Горбач-Кудря, магістрант Національної академії внутрішніх справ, підполковник поліції***

ORCID: 0000-0002-8640-2486

ПРОФІЛАКТИЧНИЙ ОБЛІК КРИВДНИКА У ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ПРОФІЛАКТИКИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Постановка проблеми. Реформування Національної поліції України переорієнтувало діяльність цього центрального органу виконавчої влади з каральної (штрафної) на виховну (превентивну), в якій існуючі методи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству повинні поступитися новим, так само ефективним, спрямованим на забезпечення охорони прав і свобод людини незалежно від статусу, чи є це постраждала від домашнього насильства особа, чи кривдник. За таких умов особливої актуальності набуває нормативно-правове забезпечення механізмів застосування превентивних заходів у протидії правопорушенням, передбаченим ст. 173⁻² КУпАП («Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування»), ст. 126¹ КК («Домашнє насильство»), або запобіганні їх повторному вчиненню, зокрема в частині конкретизації переліку уповноважених підрозділів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також підстав переходу від каральних (штрафних) санкцій щодо кривдника до профілактичної роботи з ним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню профілактики домашнього насильства присвячено чимало публікацій українських учених. Здебільшого в роботах подається аналіз особливостей застосування таких спеціальних заходів із протидії домашньому насильству, як терміновий заборонний припис (Олена Ковальова, Ольга Кришевич, Катерина Левченко, Олександр Лупало, Сергій Резанов) та обмежувальний припис (Яна Бенедик, Ярина Желдак, Ольга Кришевич, Катерина Левченко, Марина Пашковська, Марія Попович, Юлія Турлова, Наталія Федоровська). Профілактичний облік як організаційно-практичні заходи в практичній діяльності уповноважених підрозділів органів Національної поліції України щодо контролю за поведінкою кривдника з метою недопущення повторного вчинення домашнього насильства, за дотриманням ним тимчасових обмежень його прав та виконанням обов'язків, покладених на нього у зв'язку із вчиненням домашнього насильства, у наукових колах залишається непоміченим попри те, що 16 квітня 2020 р. набрав чинності наказ Міністерства внутрішніх справ України від 25 лютого 2019 р. № 124 «Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України», який водночас містить чимало питань та суперечностей і потребує додаткового доопрацювання.

Формулювання мети статті. Виходячи з цих міркувань, мета даної статті полягає в тому, щоб запропонувати модель нормативно-правового забезпечення функціонування профілактичного обліку кривдника як спеціального заходу у системі Національної поліції України, зокрема конкретизувати перелік уповнова-

© К.А. Гусева, І.А. Горбач-Кудря, 2020

* *Katerina Guseva, Ph.D. in Law, Associate Professor, Major of Police, Senior Research Officer of The National Academy of Internal Affairs*

** *Ivanna Gorbach-Kudrya, Master Student of the National Academy of Internal Affairs, Lieutenant Colonel*